

ارائه الگوی آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان ابتدایی مبتنی بر عوامل ساختاری، زمینه‌ای و فرایندی

علی جباری ظهیرآبادی

دانشجوی دکتری گروه مدیریت آموزشی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مهدی شریعتمداری

استادیار گروه مدیریت آموزشی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
mehdishariatmadari@yahoo.com

یلدا دلگشایی

استادیار گروه مدیریت آموزشی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

فرشته کردستانی

استادیار گروه مدیریت آموزشی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۱۵

چکیده

هدف از اجرای این پژوهش ارائه الگوی آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان ابتدایی مبتنی بر عوامل ساختاری، زمینه‌ای و فرایندی بود. پژوهش از نظر اهداف کاربردی و از نظر نوع مطالعه و ماهیت پژوهش در بعد کیفی جستجوی اکتشافی و از بعد کمی پیمایشی مقطعی بود. جامعه آماری پژوهش کلیه معلمان ابتدایی شاغل به تدریس در مدارس ابتدایی شهرستان رفسنجان (به تعداد ۱۴۵۷ نفر) در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بودند. برای تعیین حجم نمونه در بعد کیفی از روش نمونه‌گیری هدفمند و فن دلفی و در بعد کمی از نمونه‌گیری کوکران استفاده شد. تعداد نمونه حداقل مورد نیاز برابر با ۳۰۴ نفر برآورد شد ابزار سنجش دو پرسشنامه محقق ساخته (پرسشنامه مهارت‌های زندگی با ۹۱ سؤال و پرسشنامه عوامل سه‌شاخگی با ۲۷ سؤال) بود که اعتبار یابی پرسشنامه‌ها نشان داده شد از روایی همگرا و واگرا در حد مقبولی برخوردار هستند. داده‌های کیفی با استفاده از کدگذاری باز و محوری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت تا در نهایت به تدوین الگوی آموزش مهارت‌های زندگی انجامید و الگوی پژوهش با ۱۵ مؤلفه مهارت زندگی شامل مهارت‌های ارتباط، مهارت‌های قابل‌عرضه، خودمسئولیتی، اخلاق کاری، مدیریت، مهارت‌های زندگی سالم، تفکر انتقادی، همکاری، تصمیم‌گیری، تفکر خلاق، خودآگاهی، هدف‌گذاری، حل مسئله، توجه به دیگران، عزت‌نفس و ۱۰ مؤلفه از عوامل سه‌شاخگی شامل کتاب درسی، تلویزیون، کارگاه آموزشی، خانواده، همسالان، جامعه، فضای مجازی، مشاور، کتاب غیردرسی و مدرسه ارائه گردید.

واژه‌های کلیدی: الگوی مهارت‌های زندگی، دانش‌آموزان ابتدایی، مدل 4H، مدل سه‌شاخگی.

۱- مقدمه

در کشور ما آموزش مهارت‌های زندگی در دو مقطع ابتدایی با تألیف کتب کار دانش‌آموز و راهنمای معلم ارائه شده است؛ که در ابتدا این درس جزو برنامه‌ی کلاسی بوده سپس تدریس آن به ساعات پرورشی محول شده است. آموزش مهارت‌های زندگی، معلم و شاگرد را در فرایندی پویای یادگیری شرکت می‌دهد. در این یادگیری، از شیوه‌های متفاوتی مثل فعالیت در گروه‌های کوچک یا گروه‌های دوتایی، بارش فکری، ایفای نقش، بازی و بحث و مناظره استفاده می‌شود (نوروززاده و همکاران، ۱۳۹۵) (فاضلی، ۱۳۹۷). با این وجود، علیرغم ایجاد تغییرات عمیق فرهنگی در شیوه زندگی، بسیاری از دانش‌آموزان در رویارویی با مسائل زندگی فاقد مهارت‌ها و توانایی‌های لازم و اساسی‌اند و آموزش‌های سنتی و مرسوم در قالب یادگیری‌های درون مدرسه‌ای نتوانسته‌اند آن‌ها را در حل مسائل زندگی یاری کند. همین موضوع آنان را در مواجهه با مسائل و مشکلات زندگی روزمره و مقتضیات آن در حال و آینده آسیب‌پذیر نموده است. علاوه بر این، عدم آگاهی از مهارت‌های زندگی زمینه‌ساز بسیاری از آسیب‌های اجتماعی خواهد بود. از این رو، بررسی مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان به‌عنوان آینده‌سازان جامعه امری ضروری است. با توجه به اینکه دانش‌آموزان نیز همانند سایر افراد جامعه در معرض و تحت تأثیر آسیب‌های اجتماعی ناشی از عدم آگاهی از مهارت‌های زندگی قرار دارند، لذا آموزش مهارت‌های زندگی در سطح آموزش و پرورش برای کسب دانش در زمینه مهارت‌های زندگی موجب ایجاد نگرش و ارزش‌های مثبت در فرد می‌شود؛ و این نگرش منجر به رفتارهای مثبت شده و در نتیجه مانع بروز مشکل و ارتقای بهداشت روانی جامعه می‌شود. علاوه بر این از آنجاکه ماهیت و تعریف مهارت‌های زندگی در کشورها و فرهنگ‌های گوناگون متفاوت است، بررسی و ارائه مدل مهارت‌های زندگی بومی و جامع مبتنی بر استانداردهای جهانی و با در نظر گرفتن ویژگی‌های کشور ضروری به نظر می‌رسد. از این رو، در این پژوهش سعی بر آن است که با ارائه الگوی آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان ابتدایی مبتنی بر عوامل ساختاری، زمینه‌ای و فرایندی الگویی بومی برای آموزش مهارت‌های زندگی در بین دانش‌آموزان ابتدایی ارائه گردد.

مهارت‌های زندگی به مهارت‌هایی گفته می‌شود که به ارتقای بهداشت روانی افراد جامعه، غنای روابط انسانی، افزایش سلامت و رفتارهای سلامتی در سطح جامعه منجر می‌گردند و فرد را قادر می‌سازند تا به‌طور مؤثر با مقتضیات و کشمکش‌های زندگی روبه‌رو شود. یادگیری این مهارت‌ها برای همه افراد جامعه ضروری است، اما در سنین نوجوانی و جوانی اهمیت

ویژه‌ای دارد. همزمان با رشد جسمانی و روانی، انتظار جامعه و خانواده نیز از فرد نوجوان و جوان افزایش می‌یابد؛ به‌طوری‌که آن‌ها می‌پذیرند به سبب زندگی اجتماعی، بخشی از تمایلات خود را محدود کنند و در چارچوب هنجارهای اجتماعی و گروهی قرار گیرند (فضلعلی زاده و معصومی فرد، ۱۳۹۹). در این راستا نوجوانان و جوانانی که شیوه‌های صحیح رفتاری را فراموش کرده باشند و مهارت‌های لازم را در جهت تطبیق خود با خانواده و جامعه نیاموخته باشند، با آسیب‌های جدی و متعددی روبه‌رو خواهند شد. از این رو قابل ذکر است که آموزش مهارت‌های زندگی، بخش مهمی از برنامه درسی اکثر نظام‌های آموزشی دنیا را تشکیل می‌دهد (ایزدخواستی، ۱۴۰۰).

اهمیت مهارت‌های زندگی برای مواجهه با مسائل و مشکلات زندگی روزمره و تأثیر آن بر بهبود زندگی فردی و اجتماعی و افزایش توانمندی افراد، سبب شده است تا این موضوع در برنامه‌های درسی مدارس در اکثر نظام‌های آموزشی مورد توجه قرار گیرد. مهارت‌های زندگی اساساً یک مبنای رشدی اساسی را از خانوادگی، تحصیلی، اجتماعی و شغلی نیازمند به مهارت و کارایی در مهارت‌های زندگی دارد (گینتر، ۱۹۹۹) (منطق و قلتاش، ۱۳۹۹).

آموزش مهارت‌های زندگی از ضرورت‌های اساسی در امر آموزش بهداشت است تا عوامل اجتماعی مانند عزت‌نفس، خود پنداره، شبکه‌های حمایت اجتماعی و استرس مؤثر بر رفتار کودکان، نوجوانان مورد توجه قرار گیرند. برنامه مهارت‌های زندگی بر این اصل استوار است که کودکان و نوجوانان و جوانان حق دارند توانمند شوند و نیاز دارند که بتوانند از خودشان و علایقشان در برابر موقعیت‌های سخت زندگی دفاع کنند. (خنیر و همکاران، ۱۴۰۰). مهارت‌های زندگی متعدد و متنوع هستند و شامل سه دسته از عوامل به شرح زیر می‌شوند:

عوامل ساختاری: دربرگیرنده تمام عناصر، عوامل و شرایط فیزیکی و غیرانسانی سازمان است که بانظم، قاعده و ترتیب خاص و به‌هم‌پیوسته، چارچوب، قالب، پوسته و بدنه فیزیکی و مادی سازمان را می‌سازد؛ بنابراین تمام منابع مادی، مالی، اطلاعاتی و فنی که با ترکیب خاصی در بدنه کلی سازمان جاری می‌شوند، جز شاخه ساختاری قرار می‌گیرند.

عوامل زمینه‌ای: شرایط و عوامل محیطی برون‌سازمانی هستند که محیط سازمان را احاطه می‌کنند، با سازمان تأثیر متقابل دارند و خارج از کنترل سازمان هستند. هر نظام یا سازمانی در جایگاه ویژه خود همواره با نظام‌های محیطی درکنش و واکنش دائمی است. از این رو، همه علل و عواملی که

وجود دارد، بین سطح کلاس و ادراک دانش‌آموزان از مهارت‌های زندگی آن‌ها وجود دارد نتایج کیفی حاکی از آن است که از دیدگاه دانش‌آموزان بیشتر مهارت‌های آن‌ها بهبود یافته است (مدیریت زمان، خودکارآمدی، برقراری ارتباط، مشارکت و همکاری)؛ درحالی‌که نتایج کمی بهبود مهارت‌های حل مسئله، خودکارآمدی، اخلاق کاری، مسئولیت‌پذیری را نشان می‌دهد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که دیدگاه دانش‌آموزان نسبت به توسعه مهارت‌های زندگی مثبت بوده و آموزش پروژه محور بر بهبود آن‌ها تأثیر به‌سزایی داشته است، به‌گونه‌ای که به این کودکان کمک می‌نماید برای حضور در جامعه جهانی آماده شوند.

مدل 4H² به طرح‌های مربوط به شهروندی، زندگی سالم، علم، مهندسی و تکنولوژی توجه می‌کند. امروزه، 4H و برنامه‌های مرتبط با آن در بیش از ۸۰ کشور در سراسر جهان وجود دارند. هر یک از این برنامه‌ها به‌طور مستقل اما به کمک تبادلات بین‌المللی، برنامه‌های آموزشی جهانی و ارتباطات جهانی اجرا می‌شوند. شعار 4H "بهترین را ساختن" است در حالی که نشان آن‌ها "آموزش از طریق عمل کردن" است که گاهی به‌صورت یادگرفتن چگونه انجام دادن از طریق به انجام رساندن نوشته می‌شود. از این‌رو، به نظر می‌رسد مدل 4H برای آموزش مهارت‌های زندگی با ویژگی‌های فراگیران مقطع ابتدایی سازگاری دارد. درعین‌حال، مطالعات زیادی روی این مسئله و با در نظر گرفتن کلیه عوامل تأثیرگذار بر آن در ایران انجام نشده است و همواره این سؤال مطرح می‌شود که الگوی آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان ابتدایی مبتنی بر عوامل ساختاری، زمینه‌ای و فرایندی چگونه است؟

سؤالات پژوهش

- ۱) مفروضات و اصول حاکم بر رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی چگونه است؟
- ۲) الگوی آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان ابتدایی مبتنی بر عوامل ساختاری، زمینه‌ای و فرایندی چگونه است؟

امکان برقراری، تنظیم و واکنش به‌موقع و مناسب سازمان نسبت به سایر نظام‌ها را فراهم می‌آورند، زمینه یا محیط نامیده می‌شوند.

عوامل رفتاری: شامل عوامل و روابط انسانی در سازمان است که هنجارهای رفتاری، ارتباط غیررسمی و الگوهای ویژه به‌هم‌پیوسته و محتوای اصلی سازمان را تشکیل می‌دهند. این عوامل محتوایی درواقع پویایی بخش و زنده سازمانی تلقی می‌شوند و هرگونه عوامل و متغیرهایی که به‌طور مستقیم مربوط به نیروی انسانی باشد در این شاخه قرار می‌گیرند. عوامل ساختاری و رفتاری، درون‌سازمانی و محصور در مرزهای سیستم سازمان هستند (مبینی دهکردی و کشتکار هرانکی ۱۳۹۳).

اعتضادی و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی باهدف بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی بر ارتقاء عزت‌نفس و کاهش قلدری در کودکان کار انجام دادند آموزش مهارت‌های زندگی با استفاده از پروتکل استاندارد آموزش مهارت‌های زندگی ابراهیمی (۱۳۹۱) اجرا شد و داده‌ها با استفاده از پرسشنامه عزت‌نفس روزنبرگ (۱۹۸۹) و پرسشنامه قلدری ایلینویز (۲۰۰۱) گردآوری شد. نتایج نشان داد آموزش مهارت‌های زندگی بر ارتقاء عزت‌نفس و کاهش قلدری کودکان کار به میزان ۰/۴۵ تأثیر دارد ($P < 0/05$). بر اساس یافته‌های این پژوهش می‌توان از آموزش مهارت‌های زندگی به‌منظور افزایش سطح عزت‌نفس و کاهش سطح قلدری در جامعه کودکان کار استفاده کرد.

ایزدی و همکاران (۱۳۹۹) تحقیقی باهدف ارزیابی تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر کنترل عاطفی و سلامت روان دختران نوجوان انجام دادند که روش مطالعه، از نوع تصادفی با نمونه‌های در دسترس بود و از بین دختران نوجوان (۱۵-۱۷ ساله) مراجعه‌کننده به مرکز مشاوره آموزش و پرورش شهرستان شیروان، ۳۰ نفر انتخاب و به دو گروه کنترل و تصادفی تقسیم شدند. نتایج مطالعه نشان داد که آموزش مهارت‌های زندگی دختران نوجوان در کنترل احساسات آن‌ها مؤثر است.

مایر^۱ (۲۰۱۵) در پژوهشی به بررسی ادراک دانش‌آموزان نسبت به توسعه مهارت‌های زندگی در مدارس پروژه محور پرداخت. مطالعه بر سه سؤال متمرکز بود: ۱) ادراک دانش‌آموزان از توسعه مهارت‌های زندگی در مدارس پروژه محور چیست؟ ۲) با چه شیوه‌ای دانش‌آموزان در طول یک دوره زمانی افزایش مهارت‌های زندگی خود را درک می‌کنند؟ ۳) چه رابطه‌ای، اگر

حیطه سوم: دست‌ها (Hands): شرکت در خدمات داوطلبانه، مسئولیت‌پذیری و همکاری در گروه
حیطه چهارم: سلامتی (Health): سبک زندگی سالم، مدیریت استرس، پیشگیری از بیماری و امنیت شخصی

^۱ Meyer

^۲ مدل 4H شامل چهار حیطه و مهارت‌های زیر است:
حیطه اول: سر (Head): یاد بگیریم چگونه بیاموزیم؟ تصمیم‌گیری و حل مسأله
حیطه دوم: قلب (Heart): ارتباط، همکاری، مهارت‌های اجتماعی، حل تعارض و پذیرش تفاوت‌ها

روش پژوهش

پژوهش از نظر اهداف کاربردی و از نظر نوع مطالعه و ماهیت پژوهش در بعد کیفی جستجوی اکتشافی و از بعد کمی پیمایشی مقطعی است که طی سه مرحله انجام شده است: در مرحله اول یا مرحله شناخت و تبیین طرح تحقیق، تهیه طرح تحقیق، مطالعه مقدماتی مبانی نظری مرتبط با تحقیق و مفاهیم و مقوله‌های که می‌توانند با مدل 4H و مدل سه‌شاخگی در سطح شهرستان رفسنجان مرتبط شود مورد بررسی قرار گرفت. همچنین ادبیات پژوهشی داخلی و خارجی مورد بررسی قرار گرفت. در مرحله دوم یعنی مرحله شناسایی مؤلفه‌ها و طراحی الگو (تحقیق کیفی) با توجه به یافته‌های مرحله اول تحقیق در ابتدای امر سؤالات مصاحبه تدوین شد و سپس مصاحبه‌های عمیق با خبرگان و صاحب‌نظران حوزه مهارت‌های زندگی صورت پذیرفت. انتخاب نمونه‌ها در این بخش تا مرحله اشباع نظری پیش رفت. در ادامه تحلیل داده‌های کیفی به روش کدگذاری باز و محوری انجام و در پایان این مرحله الگوی تحقیق استخراج و تدوین گردید.

در بخش کیفی از هر دو روش کتابخانه‌ای و میدانی برای گردآوری داده‌ها استفاده شد. در گام اول ابتدا به منظور آشنایی مفاهیم پایه و مبانی نظری کلیه تئوری‌ها، الگوها، مدل‌ها و یافته‌های ملی و جهانی در خصوص مدل 4H و مدل سه‌بخشی مورد مطالعه و بررسی دقیق قرار گرفت. در این راستا با مطالعه اسناد و مدارک، شامل کتب مقالات، رساله‌ها، پایگاه‌های اطلاعاتی مبانی نظری و پیشینه پژوهش به دست آمد و در نهایت به کسب گزاره‌های مفهومی به تعداد ۱۳۵ مورد برای پرسشنامه الگوی 4H و ۳۵ مورد برای پرسشنامه مدل سه‌بخشی به دست آمد. در گام دوم به منظور گردآوری داده‌ها، از روش میدانی استفاده شد. به مدد کدگذاری باز شاخص‌های ابزار به وسیله پژوهشگر احصا شد. در گام سوم به مدد کدگذاری محوری شاخص‌های احصا شده به وسیله پژوهشگر مقوله‌بندی شد. در گام چهارم شاخص‌های مقوله‌بندی شده الگوی 4H در قالب یک فرم مصاحبه نیمه ساختاریافته برای ۳۰ نفر خبره ارسال گردید و پرسشنامه مدل سه‌بخشی مجدد در اختیار ۱۵ نفر متخصص حوزه مهارت‌های زندگی قرار گرفت. در گام پنجم این روند به مدد فن دلفی تا اشباع نظری خبرگان (خبرگان شامل هیأت علمی دانشگاه‌ها، برای تعیین نمونه‌های این پژوهش و تعیین

این گروه از خبرگان از روش نمونه‌گیری غیر تصادفی هدفمند استفاده شد. ویژگی‌های کسانی که پرسشنامه دلفی برای آن‌ها ارسال شد عبارت بودند از: ۱ حداقل مدرک دکتری. ۲ حداقل پنج سال فعالیت در هیأت علمی دانشگاه. ۳ آگاهی از ادبیات حوزه آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان ابتدایی) ادامه یافت و در مجموع در پایان فن دلفی ۴ بعد و ۱۵ مؤلفه و ۱۰۴ شاخص در مورد الگوی 4H و ۳ بعد، ۱۰ عامل و ۳۰ شاخص در مورد مدل سه‌بخشی مورد تأیید خبرگان قرار گرفت. در بخش کمی برای گردآوری داده‌ها از روش میدانی استفاده شد. ابزارهای مورد استفاده در این مرحله پرسشنامه‌های محقق ساخته بود که طی مرحله کیفی به دست آمده بودند. این پرسشنامه‌ها شامل ۴ بعد اصلی و ۱۵ بعد خرد برای پرسشنامه مهارت‌های زندگی و ۳ بعد اصلی و ۱۰ بعد خرد برای پرسشنامه مدل سه‌بخشی بود که بر روی طیف لیکرت ۵ درجه‌ای تنظیم شده بودند. تعداد شاخص‌های مربوط به دو پرسشنامه مدل مهارت‌های زندگی به شرح جدول‌های شماره ۲ و ۳ است:

یافته‌های پژوهش

سؤال اول پژوهش: مفروضات و اصول حاکم بر رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی چگونه است؟

به‌عزم تورجئون، کامیره و راثول^۱ (۲۰۲۱)؛ پراست یو، سورینو و گوپتا^۲ (۲۰۲۱)؛ پیرسون، کندی، تالرجا، بات، نیومن و تیلور^۳ (۲۰۲۰)؛ کایا و دنیز^۴ (۲۰۲۰) در رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی، افراد قادر می‌شوند تا دانش، نگرش و ارزش‌ها را به توانایی‌های واقعی تبدیل کنند - یعنی: افراد می‌آموزند که "چه کاری باید انجام شود و چگونه باید آن‌ها انجام داد". از دیدگاه تورجئون و همکاران (۲۰۲۱)؛ پیرس، گولد و کامیره^۵ (۲۰۱۷)؛ بوتوین و گریفین^۶ (۲۰۰۴) رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی، آموزش توانایی‌هایی است که فرد را قادر می‌سازد تا با توجه به راه‌های موجود انجام کار و با توجه به دامنه و فرصت موجود، بهترین راه را انتخاب کند. منگ جنگ لی، ون چی وو، هانگ چیه چانگ؛ سینگ جانگ چن، ون شان لین، جوپس یین فنگ و تونی زو سین لی^۷ (۲۰۲۰)، فورنریس، دنیش و اسکات^۸ (۲۰۰۷)؛ دنیش و داوگلی^۹ (۱۹۸۳) معتقدند رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی با توجه به قابلیت‌های متفاوت افراد یک علاج عام و یک نسخه عمومی نیست و از

⁶ Botvin GJ, Griffin KW

⁷ Meng-Jung Lee, Wen-Chi Wu, Hung-Chieh Chang, Hsing-Jung Chen, Wen-Shan Lin, Joyce Yen Feng, Tony Szu-Hsien Lee

⁸ Formeris, T., Danish, S. J., Scott, D. L

⁹ Danish, S. J., D'Augelli, A. R

¹ Turgeon, S. Camiré, M. & Rathwell

² Prasetyo, I. Suryono, Y., & Gupta, S

³ Pearson, D. Kennedy, F. Talreja, V., Bhat, S. & Newman-Taylor, K.

⁴ Kaya and Deniz

⁵ Pierce, S., Gould, D., & Camiré, M

دسترسی به کودکان و نوجوانان در مقیاس وسیع؛ زیرساخت‌های موجود آن؛ وجود معلمان باتجربه؛ اعتبار بالا نزد والدین و اعضای جامعه؛ امکان ارزیابی کوتاه‌مدت و بلندمدت.

از دیدگاه کایا و دنیز^{۱۵} (۲۰۲۰)، ناشیدا و همکاران (۲۰۱۹)، بین و همکاران (۲۰۱۸)، پراجاپاتی، شارما و شارما^{۱۶} (۲۰۱۷) پیش‌نیاز و مقدمه رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی به صورت ملی مستلزم استفاده از مدارس و مقامات آموزش و پرورش، برای تربیت معلم و تدوین دستورالعمل‌های آموزشی و همچنین پشتیبانی مداوم از برنامه‌های آموزشی پس از اجرای آن‌ها است و به‌زعم ناشیدا و همکاران (۲۰۱۹)، بین و همکاران (۲۰۱۷)، پراجاپاتی و شارما (۲۰۱۷)، قاسمیان و کومار^{۱۷} (۲۰۱۷) ایجاد رویکرد مهارت‌های زندگی مطلوب در سطح کلان و یا خرد به زیرساختی نیاز دارد که بتواند برنامه مهارت‌های زندگی را با اهمیت و مقبولیت گسترده و همچنین مدیریت اجرا و ارزیابی برنامه در طول زمان توسعه دهد و همچنین از نظر وردینگر و همکاران (۲۰۲۰)، پیرس و همکاران (۲۰۱۷) و هاج (۲۰۱۳) در این رویکرد مطلوب برنامه‌های مهارت‌های زندگی را می‌توان برای همه سنین کودکان و نوجوانان در مدرسه ایجاد کرد.

از دیدگاه گیلیان کینگ و همکاران (۲۰۲۱)، بین و همکاران (۲۰۱۸)، پراجاپاتی و شارما (۲۰۱۷)، خرا و خسلا (۲۰۱۲)، بوتوین و همکاران (۲۰۰۴) رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی شامل هزینه‌های بسیار زیادی است از جمله: پرداخت هزینه نویسندگان و تصویرگران، هزینه‌های چاپ، صحافی و کاغذ. - هزینه‌های تربیت معلم، از جمله حق‌الزحمه مربیان و هزینه ایاب و ذهاب معلمان و مربیان برای حضور در کارگاه‌ها. هزینه غذا و اسکان در طول جلسات، پشتیبانی منشی. - هزینه محققان برای انجام طرح‌های آزمایشی و ارزیابی‌های بعدی. - هزینه‌های بررسی و بازنگری در مطالب مهارت‌های زندگی و نحوه آموزش آن‌ها و همچنین از دیدگاه کایا و دنیز (۲۰۲۰)، ناشیدا و همکاران (۲۰۱۹)، بین و همکاران (۲۰۱۸)، قاسمیان و کومار (۲۰۱۷) آموزش مهارت‌های زندگی به یک محیط یادگیری نیاز دارد که در آن یک معلم یا رهبر گروه بتواند فعالیت‌های یادگیری را به صورت فعال و تجربی سازمان‌دهی کند.

دیدگاه پراست یو و همکاران (۲۰۲۱)، شک، لین، ما، یوو، لونگ، وو و دو^۱ (۲۰۲۰)؛ هاج، دنیش و مارتین^۲ (۲۰۱۳) در رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی؛ آموزش "چگونگی انجام کار" یکی از عوامل بسیار مهم در این رویکرد محسوب می‌گردد. از نظر دفیتریکا و محموده^۳ (۲۰۲۱)؛ میری، بهرام نژاد و راصدی نژاد^۴ (۲۰۲۰)؛ ازر و برتلسن^۵ (۲۰۲۰) هر رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی می‌تواند تحت تأثیر نفوذ رسانه‌ای و تأثیرات رشد در شرایط متنوع فرهنگی و قومی قرار بگیرد.

از دیدگاه پراست یو و همکاران (۲۰۲۱)، گیلیان کینگ، شانان کینگزورث، آندریا موریسون، یان ویلم گورتر، آندره آ دینی، باربارا کهل^۶ (۲۰۲۱)، وردینگر، نیوول و کیم^۷ (۲۰۲۰) در رویکردهای مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی؛ انتظارات، ارزش‌ها و فرصت‌های بسیار متفاوتی که فرزندان جدا از والدین تجربه می‌کنند، در کیفیت آن آموزش مؤثر است و از دیدگاه یانکی و بیسواس^۸ (۲۰۱۹)، وردینگر و همکاران (۲۰۲۰)، گیلیان کینگ و همکاران (۲۰۲۱) در رویکردهای مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی؛ سرعت سریع تغییرات اجتماعی که در بسیاری از کشورها مشاهده می‌شود تأثیرگذار خواهد بود و همچنین به‌زعم وردینگر و همکاران (۲۰۲۰)، پیرس و همکاران (۲۰۱۷)، هاج^۹ (۲۰۱۳)، بستیان، برنس و نتل بک^{۱۰} (۲۰۰۵) می‌توان ادعان داشت که در این رویکرد کودکان به طور فعال درگیر یک فرایند یادگیری و یادگیری پویا می‌شوند.

در رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی، روش‌های استفاده‌شده برای تسهیل درگیری فعال شامل کار در گروه‌های کوچک و یا دونفره، بارش فکری (طوفان فکری)، ایفای نقش، بازی و بحث‌های گروهی است (پراست یو و همکاران، ۲۰۲۱)؛ (وردینگر و همکاران، ۲۰۲۰)؛ (ناشیدا، عبدالله، کراوس و احمد،^{۱۱} ۲۰۱۹)؛ (دنیش، ۲۰۰۲).

ناشیدا (۲۰۱۹)، بین، کرامرس، فورنریس و کامیره^{۱۲} (۲۰۱۸)، پراجاپاتی و شارما^{۱۳} (۲۰۱۷)، خرا و خسلا^{۱۴} (۲۰۱۲) معتقدند که در رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی مدرسه به دلایل بسیاری می‌تواند مکان مناسبی برای این آموزش‌ها باشد از جمله: نقش مدارس در جامعه‌پذیری جوانان؛

⁹ Hodge

¹⁰ Bastian, V. A., Burns, N. R., & Nettelbeck, T

¹¹ Nasheeda, A., Abdullah, H. B., Krauss, S. E., & Ahmed, N. B

¹² Bean, C., Kramers, S., Forneris, T., & Camiré, M

¹³ Prajapati and Sharma

¹⁴ Khera and Khosla

¹⁵ Kaya and Deniz

¹⁶ Prajapati, R., Sharma, B., & Sharma

¹⁷ Ghasemian and Kumar

¹ Shek, D. T., Lin, L., Ma, C. M., Yu, L., Leung, J. T., Wu, F. K., ... & Dou, D

² Hodge, K., Danish, S., & Martin

³ Defitrika and Mahmudah

⁴ Miri, S., Bahramnejad, A., & Rasedinejad, M

⁵ Ozer and Bertelsen

⁶ Gillian King, Shauna Kingsnorth, Andrea Morrison, Jan Willem Gorter, Andrea DeFinney, Barbara Kehl

⁷ Wurdinger, S., Newell, R., & Kim, E. S

⁸ Yankey, T. and Biswas, U.N

درس‌های مهارت‌های زندگی را متناسب با آن‌ها تطبیق دهد. همچنین از دیدگاه شارما^۲ (۲۰۱۷)، خرا و خسلا (۲۰۱۲)، بوتوین و همکاران (۲۰۰۴) آموزش مهارت‌های زندگی باید در طول زمان تداوم و توالی داشته باشد، یعنی، دروس مهارت‌های زندگی باید تا حدی مربوط به دروس قبلی باشد و از آن‌ها پیروی کند. بعید به نظر می‌رسد که دروس یک‌بارمصرف مهارت‌های زندگی مؤثر باشد. همچنین پراست یو و همکاران (۲۰۲۱)، وردینگر و همکاران (۲۰۲۰) و دنیش (۲۰۰۲) معتقدند از آنجاکه آموزش مهارت‌های زندگی برای بیشتر معلمان و مربیان جدید خواهد بود، قالب برنامه باید روشن و مختصر باشد.

بنابراین و با توجه به آنچه به آن اشاره گردید، به‌طور خلاصه می‌توان مفروضات و اصول حاکم بر رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی را به‌صورت ذیل نشان داد:

به‌زعم وردینگر و همکاران (۲۰۲۰)، پیرس و همکاران (۲۰۱۷)، هاج (۲۰۱۳)، خرا و خسلا (۲۰۱۲) مهم است که معلم یا سرپرست گروه آموزش‌هایی در زمینه آموزش فعالانه و تجربی و تسهیل یادگیری مهارت‌های زندگی داشته باشد؛ او باید مجهز به یک دفترچه راهنما باشد که دروس مهارت‌های زندگی را شرح می‌دهد. همچنین از دیدگاه وردینگر و همکاران (۲۰۲۰)، پیرس و همکاران (۲۰۱۷)، هاج (۲۰۱۳) و برونل^۱ (۲۰۰۷) فعالیت‌های مهارت‌های زندگی، در حالت ایدئال، باید توسط یک معلم یا رهبر گروه هدایت شود که گروه بتواند برای مدت‌زمانی با آن کار کند، به‌عنوان مثال، در یک دوره یک‌ساله.

از دیدگاه کایا و دنیز (۲۰۲۰)، ناشیدا و همکاران (۲۰۱۹)، بین و همکاران (۲۰۱۸)، فورنریس و همکاران (۲۰۰۷) معلم یا سرپرست گروه باید نسبت به توانایی‌ها و درک کسانی که در برنامه مهارت‌های زندگی شرکت می‌کنند حساس باشد و بتواند

جدول ۱: مفروضات و اصول حاکم بر رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی

منابع	مضامین پایه	مفهوم سازمان دهنده
بوتوین و همکاران (۲۰۰۴)، پیرس و همکاران (۲۰۱۷)، پراست یو و همکاران (۲۰۲۱)، تورجون و همکاران (۲۰۲۱)	رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی، آموزش توانایی‌هایی است که فرد را قادر می‌سازد تا با توجه به راه‌های موجود انجام کار و با توجه به دامنه و فرصت موجود، بهترین راه را انتخاب کند.	گزینه‌ب بهترین راه
آگلی (۱۹۸۳)، فورنریس و همکاران (۲۰۰۷)، منگ-جونگ لی و همکاران (۲۰۲۰)	رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی با توجه به قابلیت‌های متفاوت افراد یک علاج عام و یک نسخه عمومی نیست.	عدم استفاده از آموزش مهارت‌های زندگی به‌عنوان یک علاج عام
هاج و همکاران (۲۰۱۳)، شک و همکاران (۲۰۲۰)، پراست یو و همکاران (۲۰۲۱)	در رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی؛ آموزش "چگونگی انجام کار" یکی از عوامل بسیار مهم در این رویکرد محسوب می‌گردد.	آموزش چگونگی انجام کار
میری و همکاران (۲۰۲۰)، اوزر و برتلزن (۲۰۲۰)، دفیتریکا و محمودا (۲۰۲۱)	هر رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی می‌تواند تحت تأثیر نفوذ رسانه‌ای و تأثیرات رشد در شرایط متنوع فرهنگی و قومی قرار بگیرد.	تأثیر رسانه و فرهنگ
وردینگر و همکاران (۲۰۲۰)، گیلیان کینگ و همکاران (۲۰۲۱)، پراست یو و همکاران (۲۰۲۱)	در رویکردهای مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی؛ انتظارات، ارزش‌ها و فرصت‌های بسیار متفاوتی که فرزندان جدا از والدین تجربه می‌کنند، در کیفیت آن آموزش مؤثر است	تأثیر تجربیات جدید در نسل جدید
یانکی و بیسواس (۲۰۱۹)، وردینگر و همکاران (۲۰۲۰)، گیلیان کینگ و همکاران (۲۰۲۱)	در رویکردهای مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی؛ سرعت سریع تغییرات اجتماعی که در بسیاری از کشورها مشاهده می‌شود تأثیرگذار خواهد بود	تأثیر تغییرات سریع اجتماعی

⁶ Miri et al (2020), Ozer and Bertelsen (2020), Defitrika and Mahmudah (2021)

⁷ Wurdinger et al (2020), Gillian King et al (2021), Prasetyo et al (2021)

⁸ Yankey and Biswas (2019), Wurdinger et al (2020), Gillian King et al (2021)

¹ Brunelle

² Sharma

³ Botvin et al (2004), Pierce et al (2017), Prasetyo et al (2021), Turgeon et al (2021)

⁴ Augelli (1983), Forneris et al (2007), Meng-Jung Lee et al (2020)

⁵ Hodge et al (2013), Shek et al (2020), Prasetyo et al (2021)

مفهوم سازمان دهنده	مضامین پایه	منابع
یادگیری پویا	در رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی، کودکان به‌طور فعال درگیر یک فرایند یادگیری و یادگیری پویا می‌شوند.	^۱ باستیان و همکاران (۲۰۰۵)، هاج (۲۰۱۳)، پیرس و همکاران (۲۰۱۷)، ووردینگر و همکاران (۲۰۲۰)
استفاده از روش‌های متنوع درگیری فعال (یادگیری پویا)	در رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی، روش‌های استفاده‌شده برای تسهیل درگیری فعال شامل کار در گروه‌های کوچک و یا دو نفره، بارش فکری (طوفان فکری)، ایفای نقش، بازی‌ها و بحث‌ها است	^۲ دانیس (۲۰۰۲)، ناشیدا (۲۰۱۹)، ووردینگر و همکاران (۲۰۲۰)، پراستیو و همکاران (۲۰۲۱)
نیاز به زیرساختی برای توسعه بلندمدت آموزش‌ها	ایجاد رویکرد مهارت‌های زندگی مطلوب در سطح کلان و یا خرد به زیرساختی نیاز دارد که بتواند برنامه مهارت‌های زندگی را بااهمیت و مقبولیت گسترده و همچنین مدیریت اجرا و ارزیابی برنامه در طول زمان توسعه دهد	^۳ قاسمیان و کومار (۲۰۱۷)، پراجاپاتی و شارما (۲۰۱۷)، بین و همکاران (۲۰۱۸)، ناشیدا و همکاران (۲۰۱۹)
امکان آموزش مهارت‌های زندگی به همه سنین در مدرسه	در رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی، برنامه‌های مهارت‌های زندگی را می‌توان برای همه سنین کودکان و نوجوانان در مدرسه ایجاد کرد.	^۴ هاج (۲۰۱۳)، پیرس و همکاران (۲۰۱۷)، ووردینگر و همکاران (۲۰۲۰)
نیاز به محیطی برای سازمان‌دهی فعالیت‌های یادگیری به‌صورت فعال و تجربی	آموزش مهارت‌های زندگی به یک محیط یادگیری نیاز دارد که در آن یک معلم یا رهبر گروه بتواند فعالیت‌های یادگیری را به‌صورت فعال و تجربی سازمان‌دهی کند.	قاسمیان و کومار (۲۰۱۷)، بین و همکاران (۲۰۱۸)، ناشیدا و همکاران (۲۰۱۹)، کایا و دنیز (۲۰۲۰) ^۵
نیاز به معلمی آموزش‌دیده	مهم است که معلم یا سرپرست گروه آموزش‌هایی در زمینه آموزش فعالانه و تجربی و تسهیل یادگیری مهارت‌های زندگی داشته باشد. او باید مجهز به یک دفترچه راهنما باشد که دروس مهارت‌های زندگی را شرح می‌دهد.	خرا و خوسلا (۲۰۱۲)، هاج (۲۰۱۳)، پیرس و همکاران (۲۰۱۷)، ووردینگر و همکاران (۲۰۲۰) ^۶
استفاده از معلمانی ثابت در بلندمدت	فعالیت‌های مهارت‌های زندگی، در حالت ایدئال، باید توسط یک معلم یا رهبر گروه هدایت شود که گروه بتواند برای مدت‌زمانی با آن کار کند، به‌عنوان مثال. در یک دوره یک‌ساله	برونل و همکاران (۲۰۰۷)، هاج (۲۰۱۳)، پیرس و همکاران (۲۰۱۷)، ووردینگر و همکاران (۲۰۲۰) ^۷
توجه معلم به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان	معلم یا سرپرست گروه باید نسبت به توانایی‌ها و درک کسانی که در برنامه مهارت‌های زندگی شرکت می‌کنند حساس باشد و بتواند درس‌های مهارت‌های زندگی را متناسب با آن‌ها تطبیق دهد.	فورنریس و همکاران (۲۰۰۷)، بین و همکاران (۲۰۱۸)، ناشیدا و همکاران (۲۰۱۹)، کایا و دنیز (۲۰۲۰) ^۸
پیوستگی دروس	آموزش مهارت‌های زندگی باید در طول زمان تداوم و توالی داشته باشد، یعنی، دروس مهارت‌های زندگی باید تا حدی مربوط به دروس قبلی باشد و از آن‌ها پیروی کند. بعید به نظر می‌رسد که دروس یک‌بارمصرف مهارت‌های زندگی مؤثر باشد.	بوتوین و همکاران (۲۰۰۴)، خرا و خوسلا (۲۰۱۲)، شرما (۲۰۱۷) ^۹
استفاده از برنامه روشن و مختصر	از آنجاکه آموزش مهارت‌های زندگی برای بیشتر معلمان و مربیان جدید خواهد بود، قالب برنامه باید روشن و مختصر باشد.	دنیس (۲۰۰۲)، ووردینگر و همکاران (۲۰۲۰)، پراستیو و همکاران (۲۰۲۱) ^{۱۰}

سؤال دوم پژوهش: الگوی آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان ابتدایی مبتنی بر عوامل ساختاری، زمینه‌ای و فرایندی چگونه است؟

به‌منظور ارائه الگوی تحقیق از روش جستجوی اکتشافی استفاده شد و منابع موجود در این زمینه موردبررسی قرار گرفت و داده‌های اولیه به‌دست‌آمده از این منابع به کمک روش کدگذاری

¹ Bastian et al (2005), Hodge (2013), Pierce et al (2017), Wurdinger et al (2020)

² Danish (2002), Nasheeda (2019), Wurdinger et al (2020), Prasetyo et al (2021)

³ Ghasemian and Kumar (2017), Prajapati and Sharma (2017), Bean et al (2018), Nasheeda et al (2019)

⁴ Hodge (2013), Pierce et al (2017), Wurdinger et al (2020)

⁵ Ghasemian and Kumar (2017), Bean et al (2018), Nasheeda et al (2019), Kaya and Deniz (2020)

⁶ Khera and Khosla (2012), Hodge (2013), Pierce et al (2017), Wurdinger et al (2020)

⁷ Brunelle et al (2007), Hodge (2013), Pierce et al (2017), Wurdinger et al (2020)

⁸ Forneris et al (2007), Bean et al (2018), Nasheeda et al (2019), Kaya and Deniz (2020)

⁹ Botvin et al (2004), Khera and Khosla (2012), Sharma (2017)

¹⁰ Danish (2002), Wurdinger et al (2020), Prasetyo et al (2021)

انتخاب واژگان صحیح‌تر، حذف مفاهیم مشترک) شد. در این مرحله ۱۳۵ گویه به دست آمد. گویه‌های به‌دست‌آمده در قالب یک چک‌لیست در اختیار خبرگان قرار گرفت ضمن اینکه اطلاعات جدول شماره ۱ (مفروضات و اصول حاکم بر رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی) در اختیار آن‌ها قرار داده شد که بر طبق نظر خبرگان بعضی از سؤالات حذف و یا اصلاح و ۱۰۴ گویه احصا گردید که به مشروح جدول ذیل می‌باشند:

باز و محوری مورد تحلیل قرار گرفت. در این مرحله از پژوهش، مفاهیم و نکات کلیدی به‌دست‌آمده از دو فرایند مطالعه ادبیات نظری و پیشینه پژوهش فهرست شدند. ابتدا مفاهیم و نکات کلیدی به‌دست‌آمده در خصوص مدل 4H در ارتباط با عناصر اصلی آموزش مهارت‌های زندگی در داخل و خارج از کشور بررسی و فهرست شدند. عبارات، مفاهیم و گویه‌های مستخرج شده از پژوهش‌ها، با انجام تحلیل‌های دقیق، یکسان‌سازی

جدول ۲: شاخص‌های به‌دست‌آمده از مرحله فن دلفی

ردیف	مؤلفه اصلی	مؤلفه خرد	شاخص	CVI	CVR
۱	مهارت تصمیم‌گیری	مهارت تصمیم‌گیری	توانایی لیست کردن گزینه‌ها را قبل از تصمیم‌گیری دارد.	۰/۸۷	۰/۸۶
۲			به پیامد تصمیم‌گیری خود فکر می‌کند.	۱	۰/۸۷
۳			توانایی تجدیدنظر در تصمیمات خود را دارد.	۰/۸	۰/۸۹
۴			در صورت نامناسب بودن راه‌حل انتخابی، به‌راحتی راه‌حل دیگر را انتخاب می‌کند.	۱	۰/۸۱
۵			به اجرای تصمیمات خود پایبند است	۰/۸۷	۰/۸۱
۶	مهارت تفکر خلاق	مهارت تفکر خلاق	در شناسایی راه‌حل‌های جدید برای رویارویی با مشکلات زندگی از توانایی لازم برخوردار هست.	۱	۰/۸۵
۷			در رویارویی با مشکلی سریع می‌تواند راه‌حلی برای آن پیدا کند.	۰/۸۷	۰/۸۵
۸			در ایجاد ایده‌های جدید از چیزهای معمولی توانایی دارد.	۰/۸۹	۰/۸۵
۹			با تغییر شرایط اجتماعی، توانایی سازگاری با آن‌ها را دارد.	۱	۱
۱۰			در کار خود از خلاقیت و ایده‌های ابتکاری برخوردار هست.	۰/۸۷	۰/۸۹
۱۱			از تفکر خلاق برخوردار هست.	۰/۸۷	۰/۸۵
۱۲	مهارت ذهنی تفکر انتقادی	مهارت تفکر انتقادی	مهارت بررسی دقیق موقعیت‌ها را به‌وسیله سؤال کردن دارد.	۱	۰/۸۵
۱۳			توانایی استدلال دارد.	۱	۱
۱۴			می‌تواند به‌تنهایی ایده بدهد.	۱	۱
۱۵			می‌تواند به‌تنهایی تصمیم بگیرد.	۱	۰/۸۸
۱۶			اغلب به دنبال ایده‌های جدید است	۰/۹۲	۰/۸۵
۱۷			برایش مهم است که نظرات دیگران را بفهمد.	۰/۸۷	۰/۸۵
۱۸			معمولاً درباره پیامدهای یک تصمیم قبل از اقدام به کاری، فکر می‌کند.	۱	۰/۸۶
۱۹			اغلب در مورد اقدامات خود فکر می‌کند تا بداند آیا می‌تواند آن‌ها را بهبود بخشد.	۰/۸۵	۰/۸۵
۲۰					با ناکامی‌ها و شکست‌ها به شیوه مناسب مقابله می‌کند.
۲۱	مهارت هدف‌گذاری	مهارت هدف‌گذاری	در تدوین اهداف بلندمدت توانایی لازم را دارد.	۰/۸۸	۰/۸۶
۲۲			برای رسیدن به اهداف خود به‌قدر کافی تلاش می‌کند.	۰/۸۷	۰/۸۶
۲۳			از مهارت برنامه‌ریزی برخوردار هست.	۰/۸۷	۰/۸۵
۲۴			از توانایی تکمیل طرح و یا کارهای خود برخوردار هست.	۸۷	۰/۸۶
۲۵	مهارت حل مسئله	مهارت حل مسئله	توانایی مقابله با مسائل مختلف زندگی را دارد.	۰/۸۹	۰/۸۶
۲۶			می‌تواند برای مشکلات یا معضلات دشوار راه‌حلی پیدا کند.	۱	۱
۲۷			از مهارت حل تعارض برخوردار هست.	۰/۸۹	۰/۸۶
۲۸			به‌تنهایی توانایی یک انتخاب خوب را دارد.	1	1
۲۹			درک چگونگی انجام کار را دارد.	۱	۱
۳۰	مهارت خودآگاهی	مهارت خودآگاهی	می‌داند هرکسی دارای یکسری ویژگی‌ها و استعداد‌های متفاوت با دیگران است.	۰/۸۹	۰/۸۵
۳۱			بر روی خود کنترل لازم را دارد.	۱	۱

ردیف	مؤلفه اصلی	مؤلفه خرد	شاخص	CVI	CVR
۳۲	مهارت مدیریت	مهارت مدیریت	حقوق و مسئولیت‌های خود را می‌داند.	1	1
۳۳			از نقاط ضعف و قوت خویش آگاه هست.	1	1
۳۴			نسبت به خود اعتمادبه‌نفس و نگرش مثبت دارد.	1	۰/۸۶
۳۵			از مهارت تعیین هدف برخوردار هست.	1	۰/۸۶
۳۶			از مهارت برنامه‌ریزی یا سازمان‌دهی مناسبی برخوردار هست.	1	۱
۳۷			در کارهای خود انعطاف‌پذیر هست.	1	۰/۸۶
۳۸			می‌تواند یک گروه را برای رسیدن به هدف سازمان‌دهی کند.	1	1
۳۹			دیگران را در رهبری مشارکت می‌دهد	1	۰/۸۷
۴۰			مهارت ارتباطات	مهارت ارتباطات	می‌تواند به‌خوبی خود را به دیگران معرفی کند.
۴۱	می‌تواند با دقت به دیگران گوش دهد.	1			1
۴۲	می‌تواند به‌خوبی افکار، احساسات و ایده‌های خود را بیان کند.	1			۱
۴۳	توانایی ارتباط کلامی مؤثر با دیگران را دارد.	1			1
۴۴	در ارتباطات غیرکلامی، توانایی و درک احساسات دیگران را دارد.	1			۰/۸۵
۴۵	به درخواست‌های غیرمعتول دیگران به‌راحتی نه می‌گوید.	1			۰/۸۶
۴۶	در برقراری ارتباط با دیگران از روش‌های مناسب استفاده می‌کند.	1			۰/۸۵
۴۷	به‌راحتی با دیگران رابطه برقرار می‌کند	۰/۸۹			۰/۸۶
۴۸	در پیدا کردن دوست جدید و همچنین از دست ندادن دوستان قدیمی مهارت دارد.	1			۰/۸۵
۴۹	در موقع نیاز می‌تواند از دیگران به‌خوبی کمک و یا مشورت بگیرد	1			1
۵۰	مهارت عاطفی	مهارت عاطفی	می‌تواند با کسانی که با آن‌ها فرق دارد کار یا تفریح کند.	۱	۰/۸۷
۵۱			می‌تواند انواع نقش را در گروه‌های کاری بر عهده بگیرد	۰/۸۹	۰/۸۶
۵۲			می‌تواند بین نقش گروهی و فردی خود به‌راحتی تمایز قائل شود	1	۰/۸۵
۵۳			ایده‌های خود را با دیگران به اشتراک می‌گذارد	1	۰/۸۷
۵۴			می‌تواند با دیگران کار کند	۱	۰/۸۶
۵۵			می‌تواند در کار تیمی شرکت نماید.	۱	۱
۵۶			می‌تواند در تصمیم‌گیری به دیگران کمک کند.	۱	۰/۸۵
۵۷			نسبت به افراد هم سن خود از مهارت رهبری بیشتری برخوردار است	۰/۹۱	۰/۸۶
۵۸			زمانی مسئولیتی به او داده می‌شود آن را به بهترین نحو انجام می‌دهد.	۰/۹۱	۰/۸۷
۵۹			حاضر است به گروه کمک کند.	۰/۹۱	۰/۸۸
۶۰	مهارت‌های قابل عرضه	مهارت‌های قابل عرضه	در موقعیت‌های مختلف اجتماعی به‌راحتی با دیگران تعامل برقرار می‌کند.	۰/۹۱	۰/۸۸
۶۱			توانایی حل مسائلی را که با آن روبرو هست، دارد.	۱	۰/۷۶
۶۲			دستورالعمل‌ها را به همان نحوی که به او داده شده می‌شود، دنبال می‌کند	۱	۰/۸۵
۶۳			در تیم به‌عنوان یک عضو مشارکت می‌کند	۰/۹۱	۰/۸۷
۶۴			توانایی پذیرش مسئولیت انجام یک کار را دارد.	۱	۰/۸۸
۶۵			برای انجام کارهای خود توانایی برنامه‌ریزی دارد	۰/۸۹	۰/۸۵
۶۶			از منابع طبیعی محیط خود، خردمندانه استفاده می‌کند.	۱	۰/۸۷
۶۷			می‌تواند برای استفاده از منابع مالی برنامه‌ریزی نماید.	۰/۸۹	۰/۸۷
۶۸			در استفاده از وسایل شخصی خود مراقبت دارد.	۱	۱
۶۹			در کار خود تعهد دارد.	۱	۱
۷۰	مهارت خود مسئولیتی	مهارت خود مسئولیتی	دیگران می‌توانند به او اعتماد کنند.	۰/۸۹	۰/۸۶
۷۱			مسئولیت اقدامات خود را بر عهده می‌گیرد	۱	۱
۷۲			اشتباهات خود را می‌پذیرد.	۱	۱

ردیف	مؤلفه اصلی	مؤلفه خرد	شاخص	CVI	CVR
۷۳	مهارت اخلاق کاری	مهارت	این موضوع را درک می‌کند که به آنچه تعهد دارد باید عمل کند.	۰/۸۹	۰/۸۶
۷۴			در کار خود رویکردها و چیزهای جدید را امتحان می‌کند.	۰/۸۸	۰/۸۵
۷۵			در کار خود اخلاق دارد.	۰/۹۰	۰/۸۶
۷۶			تا کار خود را به پایان نرساند، از آن دست نمی‌کشد	۰/۹۱	۰/۸۶
۷۷			کمک کار و یاری‌رسان برای دیگران هست	۱	۱
۷۸			مؤدب هست	۱	۱
۷۹			تابع مقررات هست	۰/۹۲	۰/۸۶
۸۰			برای رسیدن به اهداف خود سخت تلاش می‌کند.	۱	۱
۸۱			قادر به ادامه کار در شرایط سخت است.	۰/۹۲	۰/۸۶
۸۲	مهارت عزت نفس	مهارت	اعتمادبه نفس دارد.	۱	۰/۸۶
۸۳			خود مسئولیتی دارد.	۰/۹۲	۰/۸۶
۸۴			برای خود احترام قائل است	۱	۱
۸۵			می‌تواند احساسات خود را مدیریت کند.	۰/۹۱	۰/۸۶
۸۶			از خودنظم دهی برخوردار هست.	۰/۹۱	۰/۸۶
۸۷	مهارت توجه به دیگران	مهارت	یکسانی و تفاوت در افراد را درک می‌کند و می‌تواند چگونگی درک این تفاوت‌ها را یاد بگیرد.	۰/۸۸	۰/۸۶
۸۸			نسبت به بیماران مراقبت دارد.	۱	۱
۸۹			نسبت به دیگران، درک، مهربانی، توجه و محبت دارد.	۱	۱
۹۰			می‌تواند با دیگران همدلی کند.	۱	۱
۹۱			در صورت درخواست دیگران وسایل خود را به آن‌ها قرض می‌دهد	۰/۹۲	۰/۸۶
۹۲			همیشه درحال توسعه روابط خود با دیگران هست.	۰/۹۲	۰/۸۶
۹۳			نسبت به هیجان‌های خود شناخت دارد.	۱	۰/۸۸
۹۴			نسبت به هیجان‌های دیگران شناخت دارد.	۱	۰/۸۶
۹۵			می‌تواند با ناکامی و شکست مقابله نماید.	۱	۱
۹۶	می‌تواند باغم مقابله نماید	۱	۱		
۹۷	می‌تواند با ترس مقابله نماید	۱	۱		
۹۸	مهارت زندگی سالم	مهارت	می‌تواند ارس‌ها، احساسات و مشکلات خود را با دیگران در میان بگذارد	۱	۰/۸۶
۹۹			می‌تواند با شرایط سخت مقابله نماید	۱	۱
۱۰۰			از غذاهایی که برای سلامتی مفید هستند استفاده می‌کند.	۱	۰/۸۶
۱۰۱			از رفتارهای پرخطر اجتناب می‌کند.	۱	۱
۱۰۲			می‌تواند استرس خود را مدیریت کند.	۰/۸۷	۰/۸۶
۱۰۳			راه‌های پیشگیری از بیماری را می‌داند.	۱	۰/۸۶
۱۰۴			راه‌های ایمنی و امنیت شخصی را می‌داند.	۱	۱

مهارت‌های زندگی با استفاده از روش دلفی مورد اعتبارسنجی قرار گرفت. شرکت‌کنندگان در روش دلفی شامل ۳۰ نفر از خبرگان بودند. جامعه آماری بخش کمی مشتمل بر کلیه معلمان ابتدایی شهرستان رفسنجان به تعداد ۱۴۵۷ نفر در سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹ و نیم سال تحصیلی دوم است. این پرسشنامه به صورت اینترنتی اجرا گردید و از آن‌ها خواسته شد در صورت نیاز سؤال

در گام بعدی پژوهش پس از طی روش کدگذاری و مقوله‌بندی و همچنین تدوین الگوی اولیه بر اساس مفروضات و اصول حاکم بر یک رویکرد مطلوب آموزش مهارت‌های زندگی (بر اساس جدول شماره ۱)، دو پرسشنامه برحسب الگوی به‌دست‌آمده طراحی شد و به‌منظور نهایی سازی الگوی مفهومی تحقیق و تعیین ابعاد، مؤلفه‌ها، شاخص‌ها و مفاهیم الگوی آموزش

جدول ۴: ابعاد، مؤلفه‌ها و تعداد شاخص‌های سازنده عوامل سه‌شاخگی استخراجی از مصاحبه

تعداد شاخص‌ها	مؤلفه‌ها	ابعاد اصلی
۳	خانواده	ساختاری
۲	مدرسه	
۳	همسالان	رفتاری
۳	جامعه	
۳	کتاب درسی	زمینه‌ای
۳	تلویزیون	
۳	کارگاه آموزشی	
۳	فضای مجازی	
۲	مشاور	
۲	کتاب‌های غیردرسی	

اصلاح و یا سؤال‌های دیگری اضافه شود. در مرحله اول ۲۱ گویه حذف و اصلاح شد. پژوهشگر در این مرحله اصلاحات لازم مطابق نظر اعضای گروه اعمال نمود و مجدداً به اعضاء ارائه شد. در این مرحله از آن‌ها خواسته شد ضمن اظهارنظر در خصوص تغییرات و اصلاحات انجام‌شده، هر گویه در چهار بعد مربوط بودن، سادگی، واضح بودن و ضروری بودن بر روی یک طیف چهاردرجه‌ای قضاوت کنند. یافته‌های مرحله دوم دلفی حاکی از آن بود که در مرحله دوم خبرگان به‌اتفاق نظر مناسب رسیدند. چراکه در این مرحله بر طبق دو شاخص روایی محتوایی و نسبت روایی محتوایی ۱۰۴ سؤال مناسب تشخیص داده شد. در پایان این مرحله چهار بعد اصلی آموزش مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان ابتدایی و ۱۵ مؤلفه خرد آن بر اساس مدل 4H تدوین شد که ابعاد، مؤلفه‌ها و تعداد شاخص‌های احصا شده به شرح دو جدول ذیل (۳ و ۴) است:

جدول ۳: ابعاد، مؤلفه‌ها و تعداد شاخص‌های سازنده الگوی اجرایی آموزش مهارت‌های زندگی مبتنی بر مدل 4H

تعداد شاخص‌ها	مؤلفه‌ها	ابعاد اصلی
۴	تصمیم‌گیری	مهارت‌های ذهنی
۶	تفکر خلاق	
۶	تفکر انتقادی	
۵	هدف‌گذاری	
۵	حل مسئله	
۵	خودآگاهی	
۶	مدیریت	مهارت‌های عاطفی
۷	ارتباطات	
۷	همکاری	مهارت‌های اجتماعی
۶	مهارت‌های قابل‌عرضه	
۹	خودمسئولیتی	
۶	اخلاق کاری	مهارت‌های سلامت
۴	عزت‌نفس	
۷	توجه به دیگران	
۸	مهارت زندگی سالم	

به‌منظور تحلیل روابط بین حوزه سه‌شاخگی و مهارت‌های زندگی مبتنی بر مدل 4H نتایج جدول شماره ۵ شاخص‌های برازش مدل تحلیل‌شده را نشان می‌دهد. نتایج نشان داد که در الگوی اولیه (الگو با همه مسیرهای ممکن) مقدار:

$$\chi^2/df=۱۰۵, p=۰/۰۰۰, RSMEA=۰/۰۸۵, SRMR=۰/۰۲۸$$

$$\chi^2=۹$$

که حاکی از برازندگی نامطلوب الگو در جامعه است، در مدل ثانویه (مدل اصلاح‌شده بعد از حذف مسیرهای غیر معنی‌دار) مقدار

$$\chi^2/df=۲۲۶, p=۰/۰۰۰, RSMEA=۰/۰۵۷, SRMR=۰/۰۳۶$$

$$\chi^2=۴$$

است که حاکی از برازندگی قابل‌قبول الگو در جامعه است، همچنین به‌منظور تعیین مناسب بودن برازندگی الگو با داده‌ها از شاخص‌های برازندگی استفاده شد. نتایج نشان داد که شاخص نرم شده برازندگی^۱ (NFI)=۰/۹۰ و شاخص برازندگی تطبیقی^۲ (CFI)=۰/۹۳ است که نشان‌دهنده برازندگی قابل‌قبول الگو با داده‌ها است، بخصوص مقدار CFI که از دیدگاه مولر^۳ (۱۹۹۹) باید بالای ۰/۹ و از دیدگاه وستون و گور^۴ (۲۰۰۶) باید بالای ۰/۹۵ باشد تا مدل برازندگی مناسبی با داده‌ها داشته باشد زیرا تحت تأثیر حجم نمونه قرار نمی‌گیرد. همچنین اگر جذر برآورد واریانس خطای تقریب^۵ (RMSEA≤۰/۰۵) بسیار خوب، بین ۰/۰۵ تا ۰/۰۸ باشد برازش قابل‌قبول و اگر بالاتر از ۰/۰۸ باشد برازش ضعیف است و جذر میانگین مجذور خطای

۴ - Weston & Gore Jr

۵ - Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)

۱ - Normed Fit Index (NFI)

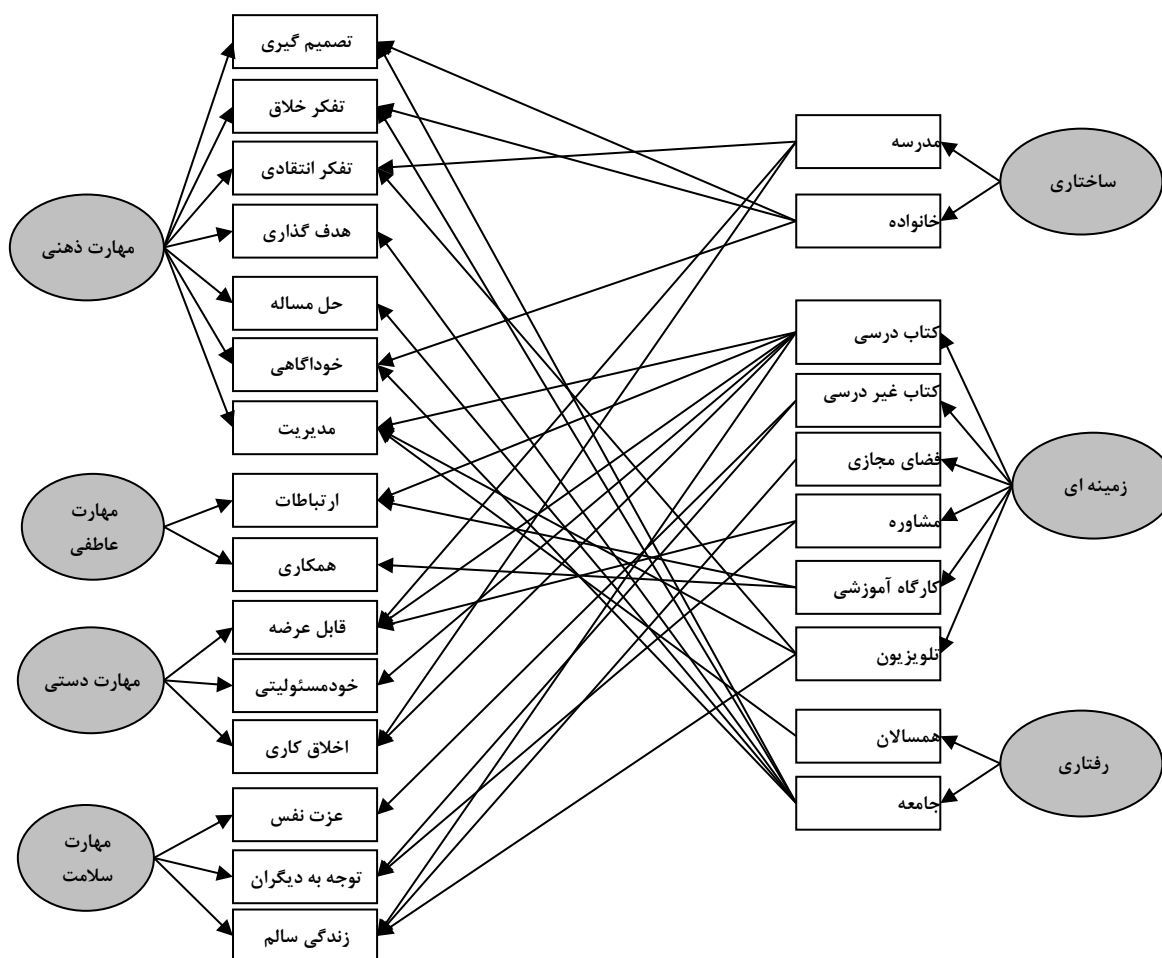
۲ - Comparative Fit Index (CFI)

۳ - Muller

استاندارد شده^۱ (SRMR ≤ ۰/۰۸) برازش مطلوب و بالاتر برازش تا ۰/۰۸ و SRMR زیر ۰/۰۸ بود که حاکی از برازش قابل قبول نامطلوب را نشان می‌دهد که در این مطالعه RMSEA بین ۰/۰۵ است.

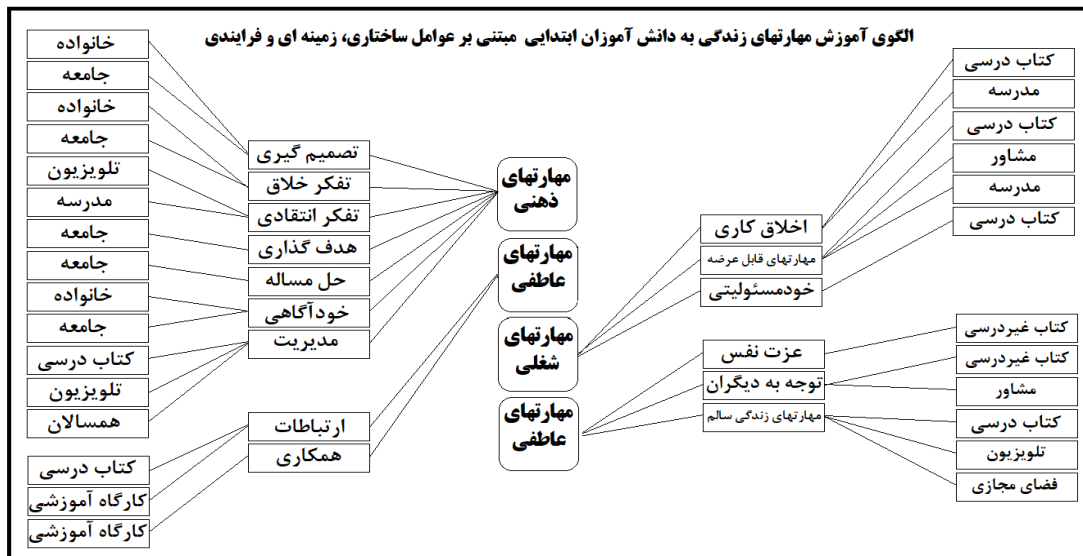
جدول ۵: شاخص‌های برازندگی مدل

مدل	(χ^2)	df	(χ^2/df)	Sig	(RMSEA)	(SRMR)	(NFI)	(NNFI)	(CFI)	(GFI)	(AGFI)
مدل اولیه با همه مسیرها	۵۳۹/۸۳	۱۰۵	۲/۵۲	۰/۰۰۰	۰/۰۸۵	۰/۰۲۸	۰/۹۲	۰/۸۱	۰/۹۳	۰/۹۳	۰/۷۹
مدل اصلاح‌شده (حذف مسیرهای غیر معنی‌دار)	۶۴۴/۰۱	۲۲۶		۰/۰۰۰	۰/۰۵۷	۰/۰۳۶	۰/۹۰	۰/۹۱	۰/۹۳	۰/۹۲	۰/۸۸

نمودار ۱: الگوی اولیه تحقیق

¹ - Standardized Root Mean Square Residual (SRMR)

شکل ۱: الگوی آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان ابتدایی مبتنی بر عوامل ساختاری، زمینه‌ای و فرایندی

پیش‌بینی ۳ مؤلفه از مهارت‌های زندگی هستند. از آنجاکه یافته‌های تحقیق حاضر نشان داد که در جامعه مورد پژوهش کتاب‌های درسی مهم‌ترین مؤلفه تأثیرگذار در پیش‌بینی مؤلفه‌های مهارت‌های زندگی است، می‌توان این نتیجه را از آن جهت که کتاب‌های درسی واقعاً در آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان ابتدایی مؤثر هستند مثبت و مفید دانست اما از این رو که کتاب درسی فقط پیش‌بینی کننده ۶ مؤلفه از مؤلفه‌های مهارت‌های زندگی نشان داده شد، می‌تواند نشان‌دهنده این موضوع باشد که کتاب‌های درسی هنوز جای اضافه کردن محتواهای جدیدی دارند که آموزش ۹ مؤلفه دیگر از مؤلفه‌های مهارت‌های زندگی را نیز شامل شود.

خلاصه مفاهیم نمودار بالا که مرتبط با عوامل سه گانه است، در جدول ذیل نشان داده شده است، از مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر مهارت‌های زندگی کتاب درسی از عوامل زمینه‌ای است که می‌تواند ۶ مؤلفه از مهارت‌های زندگی را شامل: ارتباطات، مهارت‌های قابل عرضه، خودمسئولیتی، اخلاق کاری، مدیریت، مهارت‌های زندگی سالم را پیش‌بینی نماید و مهم‌ترین مؤلفه تأثیرگذار بعدی بر مهارت‌های زندگی جامعه از عوامل رفتاری است که قابلیت پیش‌بینی ۵ مؤلفه از مهارت‌های زندگی از جمله: تصمیم‌گیری، تفکر خلاق، هدف‌گذاری، حل مسئله و خودآگاهی را دارد و مؤلفه‌های تأثیرگذار بعدی از عوامل سه‌شاخگی خانواده، تلویزیون و مدرسه هر کدام با قابلیت

جدول ۶: مؤلفه‌های پیش‌بینی شونده الگوی مهارت‌های زندگی توسط مؤلفه‌های سه‌شاخگی مدل پژوهش

ابعاد اصلی مدل سه‌شاخگی	زیر مؤلفه‌های مدل سه‌شاخگی	مؤلفه‌های مهارت‌های زندگی دارای رابطه مثبت معنی‌دار با مؤلفه‌های سه‌شاخگی
ساختاری	خانواده	تصمیم‌گیری، تفکر خلاق، خودآگاهی
	مدرسه	تفکر انتقادی، مهارت‌های قابل عرضه، اخلاق کاری
	همسالان	مدیریت
رفتاری	جامعه	تصمیم‌گیری، تفکر خلاق، هدف‌گزینی، حل مسئله، خودآگاهی
	کتاب درسی	ارتباط، مهارت‌های قابل عرضه، خودمسئولیتی، اخلاق کاری، مدیریت، مهارت زندگی سالم
زمینه‌ای	تلوویزیون	تفکر انتقادی، مدیریت، مهارت زندگی سالم
	کارگاه آموزشی	ارتباط، همکاری
	فضای مجازی	مهارت زندگی سالم
	مشاور	مهارت‌های قابل عرضه، توجه به دیگران
	کتاب‌های غیردرسی	عزت‌نفس، توجه به دیگران

یافته‌های تحقیق نشان داد عامل زمینه‌ای تلویزیون از بین مؤلفه‌های مهارت‌های زندگی قابلیت پیش‌بینی مؤلفه‌های مهارت‌های زندگی سالم، تفکر انتقادی و مهارت‌های مدیریت و عامل ساختاری خانواده از بین مؤلفه‌های مهارت‌های زندگی قابلیت پیش‌بینی مؤلفه‌های تصمیم‌گیری، تفکر خلاق و خودآگاهی و عامل ساختاری مدرسه از بین مؤلفه‌های مهارت‌های زندگی قابلیت پیش‌بینی مؤلفه‌های تفکر انتقادی، مهارت‌های قابل‌عرضه و اخلاق کاری را دارد، این نتیجه از آن جهت که تلویزیون، خانواده و مدرسه در جامعه موردتحقیق در پیش‌بینی مهارت‌های زندگی به‌صورت مثبت تأثیرگذار بوده است، نقطه قوت محسوب می‌گردد اما از آنجا که این ۳ عامل فقط پیش‌بینی کننده ۳ مؤلفه از مؤلفه‌های مهارت زندگی است جای تأمل دارد، چه‌بسا عوامل تلویزیون، خانواده و مدرسه عواملی سهل‌الوصول و در دسترس می‌باشند که باید سرمایه‌گذاری بیشتری بر روی آن‌ها از لحاظ آموزش مهارت‌های زندگی انجام گیرد، یعنی برای آموزش بهتر و مؤثرتر مهارت‌های زندگی در دانش‌آموزان ابتدایی باید برنامه‌های تلویزیونی طوری تدوین شود که در ارتباط با آموزش مهارت‌های زندگی محتوای بیشتری تولید و در زمان مناسب پخش گردد و همچنین دولت باید برای والدین پس از فرزند آوری برنامه‌های آموزشی تدارک ببیند که آن‌ها را برای آموزش دادن مهارت‌های زندگی به فرزندان خود آماده سازد و در ارتباط با محیط مدارس نیز طوری آن را فراهم سازد تا جو حاکم بر آن برای آموزش دیگر مؤلفه‌های مهارت‌های زندگی اشاره شده در الگوی ارائه شده در تحقیق حاضر از جمله: مهارت‌های ارتباط، خودمسئولیتی، مهارت‌های مدیریت، مهارت‌های زندگی سالم، همکاری، تصمیم‌گیری، تفکر خلاق، خودآگاهی، هدف‌گذاری، حل مسئله، توجه به دیگران و عزت‌نفس از آمادگی‌های لازم برخوردار باشند.

پیشنهادی پژوهش

با توجه به نتایج تحقیق که نشان داد از مؤثرترین عوامل سه‌شاخگی بر روی مهارت‌های زندگی، تلویزیون است، پیشنهاد می‌گردد به علت عدم دسترسی همگان به خدمات مشاوره، فضای مجازی، کارگاه آموزشی و دیگر عوامل سه‌شاخگی که در این تحقیق به آن‌ها اشاره گردید، از رسانه‌های گروهی به‌ویژه تلویزیون به‌عنوان پرمخاطب‌ترین وسیله ارتباط جمعی برای آموزش بیشتر دانش‌آموزان ابتدایی در زمینه مهارت‌های زندگی بهره گرفت.

به والدین، معلمان و مربیانی که قصد آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان ابتدایی را دارند، توصیه و پیشنهاد

می‌گردد که برای آموزش مهارت‌های حل مسئله، تفکر انتقادی، خودمسئولیتی، تصمیم‌گیری، ارتباطات و همکاری وقت، زمان، هزینه و انرژی بیشتری صرف کنند و چنانچه لازم باشد از عوامل سه‌شاخگی مرتبط با این مهارت‌ها (طبق نمودار شماره ۱) کمک گیرند. به‌عنوان مثال، برای تقویت مهارت حل مسئله از جامعه و برای تقویت مهارت تفکر انتقادی از تلویزیون و مدرسه کمک گرفته شود.

نتیجه‌گیری

نتایج تحقیق حاضر نشان داد که الگوی آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان ابتدایی مبتنی بر عوامل ساختاری، زمینه‌ای و فرایندی شامل مؤلفه‌های: اخلاق کاری، خودآگاهی، مدیریت، مهارت زندگی سالم، مهارت‌های قابل‌عرضه، هدف‌گذاری، تفکر خلاق، عزت‌نفس، توجه به دیگران، حل مسئله، تفکر انتقادی، خودمسئولیتی، تصمیم‌گیری، ارتباطات و همکاری است اخلاق کاری با شامل بودن مؤلفه‌هایی چون: صداقت، راست‌کرداری، شفافیت، رازداری، بی‌طرفی، احترام، تابع قانون بودن و وفاداری می‌تواند تأثیر مهمی در آموزش مهارت‌های زندگی ایجاد نماید، مؤلفه بعدی خودآگاهی پایه و زیربنای یادگیری تمام مهارت‌ها و همچنین داشتن یک زندگی باکیفیت است. انسان با شناخت صحیح از خود در بسیاری از مواقع بحرانی قادر به کنترل هیجانات منفی خود و در نتیجه تصمیم‌گیری‌های صحیح و منطقی است که منجر به ایجاد سلامت روانی مطمئن می‌گردد و از آسیب‌های جدی به آن جلوگیری می‌نماید خودآگاهی، به‌عنوان یکی از مهارت‌های زندگی قابل‌تأمل است، اکثر مکاتبات و روش‌های مشاوره‌ای و روان‌درمانی در مباحث روان‌شناختی و حتی پیش از آن‌ها، مکاتبات الهی به‌ویژه اسلام، افراد را به تدبیر در خویشتن فراخوانده‌اند. از آنجا که خودآگاهی مقدمه ارتباط مؤثر با دیگران است، هر انسانی نیازمند حفظ و تقویت عزت‌نفس خویشتن است و تخریب عزت‌نفس در هر فرد موجب احساس حقارت و در نتیجه اضطراب و آسیب به سلامت روان خواهد شد. مؤلفه بعدی، مهارت مدیریت است، کودکان با یادگیری مهارت مدیریت مسائل اجتماعی، از جمله مسائلی مانند اعتیاد، مسائل جنسی و ناهنجاری‌های اجتماعی می‌توانند از آسیب به سلامت روان خود جلوگیری و حتی منجر به ارتقا آن گردند. مؤلفه بعدی الگو، مهارت‌های سالم زیستن است که شامل انتخاب سبک زندگی سالم، مدیریت استرس، پیشگیری از بیماری‌ها و ایمنی فردی است. مؤلفه بعدی الگو، مهارت‌های قابل‌عرضه می‌باشند،

مهارت‌های شخصیتی، رفتاری، ارتباطی، شغلی، ایده یابی، خلاقیت و نوآوری همه از این نوع مهارت‌ها می‌باشند که موجب ارتقا در آموزش مهارت‌های زندگی کودک می‌شوند. مؤلفه بعدی الگو، مهارت هدف‌گذاری است، کودکی که بتواند از این مهارت به‌خوبی و به‌جای مناسب استفاده کند باید بتواند با ناکامی‌ها و شکست‌ها به شیوه مناسب مقابله و موجبات ارتقا در آموزش مهارت‌های زندگی خود را فراهم سازد. مؤلفه بعدی الگو، تفکر خلاق است، به‌زعم کلانترقریشی و همکاران (۱۳۹۱) توانایی اخذ تصمیم شخصی، ذوق خوب کار کردن، حس مسئولیت‌پذیری، حس اعتماد به خود، هدف‌مداری، ارزش‌های شخصی، فردیت و یگانگی، انعطاف‌پذیری و گشاده‌نگری، کفایت فردی و خود‌مهارگری، تصمیم‌گیری مناسب، یافتن راه‌های جدید و سازنده، ارزش قائل شدن برای خود و غیره که همگی عوامل مؤثر و تأثیرگذار بر آموزش مهارت‌های زندگی هستند، از ویژگی‌ها افراد خلاق نیز به‌شمار می‌روند، پس می‌توان نتایج تحقیق حاضر را با نتایج آن تحقیق از این حیث که تفکر خلاق را در آموزش مهارت‌های زندگی مؤثر می‌داند همسو دانست. مؤلفه بعدی الگو، عزت‌نفس است. تحقیقاتی از جمله اعتضادی (۱۳۹۹) و مهاجری، طهرانی زاده و مردوخی (۱۳۹۸) نشان داده‌اند که آموزش مهارت‌های زندگی باعث ارتقا عزت‌نفس می‌گردد و از این حیث با نتایج تحقیق حاضر همسو می‌باشند. نداشتن عزت‌نفس موجب انتقاد شدید فرد از خود می‌شود که عواقب آن به‌صورت اضطراب، افسردگی، بی‌اعتمادی، پوچی و بیهودگی را به دنبال دارد. چنین فردی به علت نداشتن اعتمادبه‌نفس در بسیاری از زمینه‌ها دچار مشکلات فراوان شده و همواره به‌سلامت روان خود آسیب می‌زند. مؤلفه بعدی الگو، مهارت توجه به دیگران است، کودکی که از مهارت توجه به دیگران برخوردار باشد، نسبت به بیماران مراقبت دارد نسبت به دیگران، درک، مهربانی، توجه و محبت دارد می‌تواند با دیگران همدلی کند و از سلامتی روان خوبی برخوردار باشد. مؤلفه بعدی الگو، مهارت حل مسئله است. طبق نتایج این تحقیق مهارت حل مسئله با آموزش مهارت‌های زندگی کودکان ابتدایی در ارتباط مثبت معناداری است؛ بنابراین می‌توان اذعان داشت، کلیه شاخص‌های حل مسئله در پژوهش حاضر که به آن‌ها اشاره شد، از جمله: توانایی مقابله با مسائل مختلف زندگی، توانایی یافتن راه‌حل برای مشکلات یا معضلات دشوار، برخورداری از توانایی حل تعارض، برخورداری از توانایی انتخاب فردی، درک چگونگی انجام کار، در آموزش مهارت‌های زندگی کودکان مؤثر و مفید می‌باشند. مؤلفه بعدی الگو که موجب ارتقا آموزش مهارت‌های زندگی می‌گردد، مهارت تفکر انتقادی است. مؤلفه بعدی الگو، مهارت تصمیم‌گیری است، این مهارت در

تحقیق حاضر شامل شاخص‌های تصمیم‌گیری بر مبنای ارزیابی دقیق موقعیت‌ها، آمادگی برای تغییر دادن تصمیم‌ها جهت انتخاب گزینه مناسب، به‌کارگیری معیارهای مرتبط جهت انتخاب گزینه مناسب، پای بند بودن به اجرای تصمیم و اطمینان به تصمیم‌های خود بود که در ارتقای آموزش مهارت‌های زندگی کودکان در رابطه مستقیم می‌باشند. مؤلفه بعدی الگو، مهارت ارتباطات است، این مهارت در تحقیق حاضر شامل مهارت‌های اساسی ارتباط کلامی و غیرکلامی، مهارت ارتباط مقابله‌ای در مقابل فشار همسالان، مهارت مقاومت در برابر فشار برای درگیر شدن در فعالیت‌های آسیب‌زا به‌سلامتی بود. مؤلفه بعدی الگو، مهارت همکاری است، این مهارت در تحقیق حاضر شامل مهارت‌های درک و تقبل انواع نقش در گروه، ایجاد تعادل بین نیازهای گروهی و فردی خود، شرکت مؤثر و فعال در تعاملات گروهی، توانایی تفکیک نقش گروهی و فردی خود را از هم اشتراک‌گذاری ایده‌های خود را با دیگران، توانایی کار کردن با دیگران، شرکت در کار تیمی، کمک در تصمیم‌گیری به دیگران بود که در آموزش مهارت‌های زندگی کودکان در رابطه مستقیم می‌باشند.

فهرست منابع

- ۱) اعظمی، محمود و جعفری، علیرضا و کریمی، ناهید (۱۳۹۱)؛ بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی در افزایش خلاقیت کودکان دبستان؛ فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، دوره ۲: شماره ۳
- ۲) افلاکی فرد، حسین (۱۳۹۵)؛ بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر خود کارآمدی و افزایش شادکامی دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه ناحیه ۴ شهر اصفهان؛ فصلنامه پژوهش‌های مشاوره
- ۳) بهرامی، محمود (۱۳۹۶)؛ بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی بر کاهش گرایش به رفتارهای پرخطر در نوجوانان دبیرستانی تهران بزرگ، نشریه پلیس زن، پیاپی ۲۷ پاییز و زمستان ۹۶
- ۴) جمالی، مریم (۱۳۹۳)؛ بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر عزت‌نفس دانش‌آموزان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی درسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی
- ۵) جهانی، جمیله (۱۳۹۸)؛ بررسی میزان به‌کارگیری مؤلفه‌های خلاقیت گیلفورد در مجلات فارسی کودکان؛ فصلنامه کتابداری آستان قدس رضوی

دانش‌آموزان دختر سال اول متوسطه ناحیه یک شیراز، هشتمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی، آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران، تهران (۱۶) یوسفی، ربابه؛ صمدی، پروین (۱۳۹۶)؛ میزان موفقیت برنامه درسی آداب و مهارت‌های زندگی اسلامی (طرح کرامت) برکسب مهارت حل مسئله دانش‌آموزان، فصلنامه پژوهش در برنامه‌ریزی درسی

- 17) Bastian, V. A. Burns, N. R. & Nettelbeck, T. (2005). Emotional intelligence predicts life skills, but not as well as personality and cognitive abilities. *Personality and individual differences*, 39(6), 1135-1145.
- 18) Bean, C. Kramers, S. Forneris, T. & Camiré, M. (2018). The implicit/explicit continuum of life skills development and transfer. *Quest*, 70(4), 456-470.
- 19) Behroz-Sarcheshmeh, S. Karimi, M. Mahmoudi, F. Shaghghi, P. & Jalil-Abkenar, S. S. (2017). Effect of training of life skills on social skills of high school students with intellectual disabilities. *Practice in Clinical Psychology*, 5(3), 177-186.
- 20) Biddle, S. Brown, H. Lavallee, D. (2008). The development of life skills in children through golf. Loughborough, UK: Loughborough University, the Institute of Youth Sport.
- 21) Botvin GJ, Kantor LW. Preventing alcohol and tobacco use through life skills training. *Alcohol Res Health*. 2000;24(4):250-7.
- 22) Botvin, G. Griffin, K. (2004). Life skills training: Empirical findings and future directions. *Journal of Primary Prevention*, 25, 211-232.
- 23) Botvin, Gilbert J. GRIFFIN, Kenneth W. Life skills training: Empirical findings and future directions. *Journal of primary prevention*, 2004, 25.2: 211-232.
- 24) Brunelle, J. Danish, S. J. Forneris, T. (2007). The impact of a sport-based life skill program on adolescent prosocial values. *Applied Developmental Science*, 11, 43-55.
- 25) Bühler, A. Schröder, E. Silbereisen, R. K. (2008). The role of life skills promotion in substance abuse prevention: A mediation analysis. *Health Education Research*, 23, 621-632.
- 26) Camire, M. Trudel, P. Forneris, T. (2009). High school athletes' perspectives on support, communication, negotiation and life skill development. *Qualitative Research in Sport & Exercise*, 1, 72-88.
- 27) Danish, S. (2002). *Going for the goal: Leader manual* (4th ed). Richmond, VA: Life Skills Associates.
- 28) Danish, S. J. D'Augelli, A. R. (1983). *Helping skills II: Life development intervention*. New York, NY: Human Sciences.
- 29) Defitrika, F. & Mahmudah, F. N. (2021). Development of Life Skills Education as Character Building. *International Journal of Educational Management and Innovation*, 2(1), 116-135.
- 30) Duncan Rebecca Diane (2000), Youth leadership life skills development of participants in the development of participants in the

(۶) خنیفر، حسین؛ کبری کریم زاده، حمیدرضا یزدانی، محمدحسین رحمتی (۱۴۰۰)؛ طراحی کیفی برنامه درسی آموزش مهارت‌های زندگی دوره ابتدایی بر اساس نظرات خبرگان

(۷) رضاپور میرصالح، یاسر؛ فلاح، محسن؛ صابری، مصطفی (۱۳۹۵)؛ بررسی اثربخشی مداخله مبتنی بر آموزش مهارت‌های زندگی بر کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار، مجله زن و جامعه، بهار ۹۵، سال هفتم - شماره ۱

(۸) رضایی، زهرا (۱۳۸۸)؛ شناسایی و اولویت‌بندی مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان دختر شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه تربیت‌معلم

(۹) عموسلطانی، صفورا و یزدخواستی، فریبا و عربی، حمیدرضا و عباسی جندانی، جواد (۱۴۰۰)؛ تأثیر روان‌نمایشگری با محتوای مهارت‌های زندگی بر احساس تنهایی، شادکامی، روابط عاطفی و حمایت اجتماعی والدین در دختران نوجوان وابسته به تلفن همراه

(۱۰) فروزش، سمیه (۱۳۹۴)؛ بررسی توجه به مهارت‌های تفکر خلاق در کتاب‌های داستان گروه سنی «ج» بر اساس مؤلفه‌های تفکر خلاق گیلفورد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه فردوسی مشهد (۱۱) فضلعلی زاده، سهیلا؛ معصومی فرد، مرجان (۱۳۹۹)؛ چگونگی تحقق مهارت‌های زندگی در برنامه‌های درسی آموزش و پرورش دوره ابتدایی، دومین کنفرانس ملی یافته‌های نوین یاددهی-یادگیری در دوره ابتدایی، بندرعباس

(۱۲) قباخلو، بهزاد (۱۳۹۶)؛ ارائه الگوی برنامه درسی مهارت‌های زندگی مدرسه‌ای در دوره ابتدایی ایران؛ رساله دکتری رشته مدیریت آموزشی دانشگاه ارومیه

(۱۳) کلینکه، کریس (۱۳۹۸)؛ مترجم شهرام محمدخوانی؛ مجموعه کامل مهارت‌های زندگی روش‌های مقابله با: اضطراب، افسردگی، تنهایی، کمرویی، شکست، اختلافات زناشویی، فقدان، پیری، درد، بیماری، آسیب؛ انتشارات رسانه تخصصی

(۱۴) مبینی دهکردی، علی؛ کشتکار هرانکی، مهرا (۱۳۹۳)؛ بررسی تأثیر مدل سه‌شاخگی بر نوآوری اجتماعی (مطالعه موردی یک شرکت وابسته به صنایع خودروسازی)، نشریه مدیریت نوآوری، سال سوم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۳، صص ۷۵-۵۷

(۱۵) منطق، عبدالوحید؛ قلتاش، عباس (۱۳۹۹)؛ بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر ابراز وجود و عزت‌نفس

- school-based life skills program on emotional regulation and depression among elementary school students: A randomized study, *Children and Youth Services Review*. Volume 118
- 45) Meyer Kimberly A (2015), Students' Perceptions of Life Skill Development in Project-Based Learning Schools, *Journal of Educational Issues*, Vol. 2, No. 1
 - 46) Miri, S. Bahramnejad, A. & Rasedinejad, M. (2020). The effect of life skills education on emotional, think, behavior in situational and different times of Bam nursing school students. *Journal of qualitative Research in Health Sciences*, 10(2), 47-53.
 - 47) Naro Alayna & Laura L. Greenhaw (2017), Designing a 4-H Residential Summer Camp Experience, The Mississippi State University
 - 48) Nasheeda, A. Abdullah, H. B. Krauss, S. E. & Ahmed, N. B. (2019). A narrative systematic review of life skills education: effectiveness, research gaps and priorities. *International Journal of Adolescence and Youth*, 24(3), 362-379.
 - 49) Ozer, S. & Bertelsen, P. (2020). Developing and Validating a Short Scale Assessing Generic Life Skills. *Psychological Studies*, 65(3), 327-335.
 - 50) Pearson, D. Kennedy, F. Talreja, V. Bhat, S. & Newman-Taylor, K. (2020). The Life Skills Assessment Scale: Norms for young people aged 17–19 and 20–22 years. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 48(4), 1-15.
 - 51) Petúpas, A. J. Van Raalte, J. L. Cornelius, A. E. Presbrey, J. (2004). A life skills development program for high school student athletes. *Journal of Primary Prevention*, 24, 325-334
 - 52) Pierce, S. Gould, D. & Camiré, M. (2017). Definition and model of life skills transfer. *International review of sport and exercise psychology*, 10(1), 186-211.
 - 53) Prajapati, R. Sharma, B. & Sharma, D. (2017). Significance of life skills education. *Contemporary Issues in Education Research (CIER)*, 10(1), 1-6.
 - 54) Prajapati, R. Sharma, B. & Sharma, D. (2017). Significance of life skills education. *Contemporary Issues in Education Research (CIER)*, 10(1), 1-6.
 - 55) Prasetyo, I. Suryono, Y. & Gupta, S. (2021). The 21st Century Life Skills-Based Education Implementation at the Non-Formal Education Institution. *Journal of Nonformal Education*, 7(1).
 - 56) Rafi Bazrafshan M, Sharif F, Molazem Z, Mani A. The Effect of Paternal Addiction on Adolescent Suicide Attempts: A Qualitative Study. *Int J High Risk Behav Addict*. 2016;5(3).
 - 57) Sandra J. Bailey and Mary Y. Deen (2002), Development of a Web-Based Evaluation System: A Tool for Measuring Life Skills in Youth and Family Programs, *Family Relations*, Volume 51, Issue 2, Pages: 101-189
 - 58) Sharma Sudha (2003), Measuring life skills of adolescents in a secondary school of Kathmandu: an experience, *Kathmandu University Medical Journal* (2003), Vol. 1, No. 3, Issue 3, 170-176
 - 59) Sharoknian, S. Fatemi, M. J. & Niazi, M. (2021). Effectiveness of life skills training on social adjustment and confidence in burn patients. *Razi Journal of Medical Sciences*, 27(11), 0-0.
 - West Virginia 4-H camping program, Thesis submitted to the College of Agriculture, Forestry, and Consumer Sciences at West Virginia University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science in Agricultural and Environmental Education
 - 31) Forneris, T. Danish, S. J. Scott, D. L. (2007). Setting goals, solving problems, and seeking social support: Developing adolescents' abilities through a life skills program. *Adolescence*, 42, 103-114.
 - 32) Gabureanu Simona (2015), Teacher Training for Embedding Life Skills into Vocational Teaching, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 180
 - 33) Ghasemian, A. & Kumar, G. V. (2017). Effect of life skills training on psychological distress among male and female adolescent students. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 8(4), 279.
 - 34) Ghasemian, A. & Kumar, G. V. (2017). Enhancement of emotional empathy through life skills training among adolescents students—a comparative study. *Journal of Psychosocial Research*, 12(1), 177.
 - 35) Gillian King, Shauna Kingsnorth, Andrea Morrison, Jan Willem Gorter, Andrea DeFinney, Barbara Kehl (2021) Parents' perceptions of the foundational and emergent benefits of residential immersive life skills programs for youth with disabilities, *Research in Developmental Disabilities*, Volume 110
 - 36) Goudas, M. Dermitzaki, I. Leondari, A. Danish, S. J. (2006). The effectiveness of teaching a life skills program in a physical education context. *European Journal of Psychology of Education*, 21, 429-438.
 - 37) Goudas, M. Giannoudis, G. (2008). A team-sports-based life-skills program in a physical education context. *Learning & Instruction*, 18, 528-536.
 - 38) Goudas, M. Giannoudis, G. (2008). A team-sports-based life-skills program in a physical education context. *Learning & Instruction*, 18, 528-536.
 - 39) Gould, D. Carson, S. (2008). Life skills development through sport: Current status and future directions. *Sport & Exercise Psychology Reviews*, 1, 58-78.
 - 40) Hodge, K. Danish, S. & Martin, J. (2013). Developing a conceptual framework for life skills interventions. *The Counseling Psychologist*, 41(8), 1125-1152.
 - 41) Kaya, İ. & Deniz, M. E. (2020). The effects of life skills education program on problem behaviors and social skills of 4-year-old preschoolers. *Elementary Education Online*, 19(2), 612-623.
 - 42) Khan W, Khan S, Arif T, Khan S. Challenges in perspective of life skills acquisition; implication for placement of life skills in university curriculum. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*. 2020;24(4):189-94.
 - 43) Khera, S. & Khosla, S. (2012). A study of core life skills of adolescents in relation to their self concept developed through yuva school life skill programme. *International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research*, 1(11), 115-125.
 - 44) Meng-Jung Lee, Wen-Chi Wu, Hung-Chieh Chang, Hsing-Jung Chen, Wen-Shan Lin, Joyce Yen Feng, Tony Szu-Hsien Lee, (2020), Effectiveness of a

- 60) Shek, D. T. Lin, L. Ma, C. M. Yu, L. Leung, J. T. Wu, F. K. ... & Dou, D. (2020). Perceptions of adolescents, teachers and parents of life skills education and life skills in high school students in Hong Kong. *Applied Research in Quality of Life*, 1-14.
- 61) Turgeon, S. Camiré, M. & Rathwell, S. (2021). Follow-up evaluation of the Coaching for Life Skills online training program. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 16(1), 173-180.
- 62) Wenzel, V. Weichold, K. Silbereisen, R. K. (2009). The life skills program IPSY: Positive influences on school bonding and prevention of substance misuse. *Journal of Adolescence*, 32, 1391-1401.
- 63) Wurdinger, S. Newell, R. & Kim, E. S. (2020). Measuring life skills, hope, and academic growth at project-based learning schools. *Improving Schools*, 23(3), 264-276.
- 64) Yankey, T. and Biswas, U.N. (2019), "Impact of life skills training on psychosocial well-being of Tibetan refugee adolescents", *International Journal of Migration, Health and Social Care*, Vol. 15 No. 4, pp. 272-284. <https://doi.org/10.1108/IJMHS-11-2017-0049>

Providing a model of teaching life skills to elementary students based on structural, contextual and process factors

Abstract

The purpose of this study was to provide a model of teaching life skills to elementary students based on structural, contextual and process factors. The research was cross-sectional in terms of applied objectives and in terms of the type of study and the nature of the research in terms of the qualitative dimension of exploratory search and the quantitative aspect of the survey. The statistical population of the research was all primary teachers working in the primary schools of Rafsanjan city (1457 people) in the academic year of 2019-2019. To determine the sample size in the qualitative dimension, purposive sampling and Delphi technique were used, and in the quantitative dimension, Cochran sampling was used. The minimum required sample size was estimated to be 304. The measurement tool was two researcher-made questionnaires (life skills questionnaire with 91 questions and three-pronged factors questionnaire with 27 questions).

Qualitative data were analyzed using open and axial coding to finally develop a life skills training model. Research model with 15 components of life skills including communication skills, deliverable skills, self-responsibility, work ethics, management, healthy life skills, critical thinking, collaboration, decision making, creative thinking, self-awareness, goal setting, problem solving, attention to others, self-esteem, and 10 components of three-pronged factors including textbook, television, educational workshop, family, peers, society, cyberspace, consultant, non-textbook and school were presented.

Keywords: Life skills model, elementary students, 4H model, three-pronged model

